

Экспрэсіўныя сінтаксічныя сродкі ў беларускамоўных газетных крытычных артыкулах

Частка вучоных адносіць крытыку да адной с састаўных частак літаратуразнаўства (А.Н. Назараў), іншыя лічаць, што трэба размяжоўваць літаратурную крытыку і літаратуразнаўства ў асобныя галіны (А.А. Лекманаў, В.І. Бурсаў). Таму газетны крытычны артыкул – гэта асобны жанр публіцыстыкі, які аб'ядноўвае ў сабе і журналістыку, і літаратуразнаўства і мастацкае слова. Менавіта сінтэтычнасць – асноўная рыса такога артыкула. Адсюль паўстаюць пытанні рознага кшталту: Ці можна разглядаць крытычны артыкул як каментар да мастацкага твора? Што з'яўляецца ў ёй галоўным: прыкметы мастацкага ці навуковага стылю? На нашу думку, у аналізе газетнага крытычнага артыкула асноўным з'яўляецца сістэмны падыход: моўныя асаблівасці такога жанру трэба разглядаць ва ўсіх аспектах: лексіка, фразеалогія, словаўтварэнне, марфалогія і сінтаксіс.

Мэта дадзенага артыкула – прааналізаваць экспрэсіўныя сінтаксічныя сродкі, якімі карыстаюцца аўтары пры напісанні крытычных артыкулаў. Асноўная задача крытычнага артыкула – гэта аналіз твора ці ўвогуле творчасці пэўнага паэта ці пісьменніка, з мэтай павялічыць ступень яе разумення чытачамі, але крытык не толькі разбірае і растлумачвае твор, а і далучае чытача да працэса сумеснага асэнсавання на новым узроўні. Менавіта гэтай мэце падпарадкавана выкарыстанне тых, ці іншых моўных сродкаў.

Часта ацэнка і пэўнага ступеня эмацыйнасці праяўляецца ўжо ў загалюках крытычных артыкулаў, дасягаецца яна з дапамогай такіх сінтаксічных сродкаў як **умаўчанне** (15 адсоткаў загалюкаў): *«[Мой жораў з выраю не вернецца ніколі...](#)»* (ЛіМ, 19.07.2016 г.) *«[Ты пройдзеш, а гэта застанеца...](#)»* (ЛіМ, 23.02.2017 г.); **антытэза** (10 адсоткаў загалюкаў): *«[Аскепкі мінулага у лютэрку сучаснасці](#)»* (ЛіМ, 05.03.2017 г.) *«[Нацыянальнае і асабістае](#)»* (ЛіМ, 27.02.2017 г.).

Гэтыя экспрэсіўныя сінтаксічныя сродкі таксама распаўсюджаныя і ў тэкстах артыкулаў: *«Ад такога юнака варта было чакаць вялікага плёну...; Цікава, што адкрывае кнігу аўтабіяграфічны нарыс... на 20 старонак»* (ЛіМ, 29.03.2017 г.); *«Пэўны час наша грамадства ішло па законах, якія ў многім дыктаваліся не эвалюцыйным развіццём, а партыйнай ідэалогіяй; Асэнсаванне — праца дзесяцігоддзяў, а не месяцаў ці гадоў»* (ЛіМ, 28.03.2017 г.).

Как выдзеліць ці падкрэсліць галоўнае, прыцягнуць увагу, аўтары крытычных артыкулаў выкарыстоўваюць **інверсію**: *«А пачынаў Міхась Башлакоў з тонкіх, лірычных накідаў, дзе чалавек і прырода — непадзельнае цэлае. Юны, васьмнаццацігадовы паэт ашчадна ставіўся да слова; Небанальным робіць гэты верш недамоўленасць, стан героя, які не выказваецца найпрост, але рэтранслюецца праз інтанацыю верша»* (ЛіМ,

29.03.2017 г.). З мэтай павелічэння эмацыйнага напружання аўтары выкарыстоўваюць **градацыю**: *Так, Этгар Керэт не хавае сваіх сумненняў, страху, разгубленасці перад абставінамі, выстаўляе іх на пацеху чытачу, тым самым падбадзёрваючы яго і сябе* (ЛіМ, 05.06.2016 г.)

Пытальныя сказы ствараюць атмасферу дыялогу, бяседы, іх выкарыстанне часта разлічана на стварэнне эфекта прысутнасці. Найбольш папулярнымі з'яўляюцца **пытальна-адказныя канструкцыі** (*Чаму наша літаратура сёння вось такая, якая ёсць, пярэстая, недзе разгубленая, не здольная быццам на маштабны твор? Ды толькі таму, што само грамадства пакуль не ўяўляе з сябе цэльны кангламерат, не мае выразнай агульнай ідэі яднання...* (ЛіМ, 28.03.2017 г.); *Што так прыцягвае чытача да прозы Керэта? Адразу ж хочацца сказаць — гумар* (ЛіМ, 05.06.2016 г.)) і **серыі пытанняў**, якія стаяць запар (*Чаму не хапіла? Чаму наша літаратура не сцверджаная да канца? Хто і як, чым вызначае гэтае сцверджанне? Што мае на ўвазе аўтар пад «мясам»?* (ЛіМ, 28.03.2017 г.)).

Папулярнай з'яўляецца з'ява стылістычнай канвергенцыі, якая заснавана на сумяшчэнні **паўтора і ўмаўчання** (*Сцверджанне літаратуры — гэта не адно нобелеўскія фанфары... І зусім не нобелеўскія фанфары* (ЛіМ, 28.03.2017 г.)) ці **паўтора і антытэзы** (*Вайна ў мінулым сям'і (айцец Этгара разам з бацькамі падчас Вялікай Айчыннай хаваўся ў зямлянцы пад Баранавічамі; маці Этгара жыла ў Варшавскім гета). Вайна ў цяперашнім: Этгар спрачаецца з жонкай, ці пойдзе іх сын у далёкай будучыні ў войска* (ЛіМ, 05.06.2016 г.)).

Амаль у кожным крытычным артыкуле сутракаюцца **рытарычныя пытанні** (*Этгар таксама гэтага не хоча; але хто стане абараняць краіну?..* (ЛіМ, 05.06.2016 г.); *Цікаса, калі гэтая зброя прытупіцца, што прыйдзе ёй на змену?..* (ЛіМ, 02.08.2016 г.)) і **рытарычныя воклічы** (*Як часта ў старым будынку Нацыянальнай бібліятэкі, у беларускай зале, можна было яе сустрэць!* (ЛіМ, 09.07.2016 г.)), з дапамогай якіх выказаная думка падкрэсліваецца і выдзяляецца сярод іншых.

Такім чынам, мы бачым, што крытычныя артыкулы газеты “ЛіМ” маюць высокі ўзровень ацэначнасці і экспрэсіўнасці, яны насычаныя стылістычнымі сінтаксічнымі сродкамі, сярод якіх антытэзы, умаўчання, паўторы, інверсіі, пытальна-адказная канструкцыя, серыі пытальных сказаў, рытарычныя воклічы і пытанні, градацыі. З дапамогай гэтых сродкаў аўтары надаюць мове сваіх артыкулаў аргументаванасць, эмацыянальнасць і пераканаўчасць.

1. Бурсов, В.И. Критика как литература / В.И. Бурсов. — Лениздат, 1976. — 320 с.

2. Лекманов, О.А. Книга об акмеизме и другие работы / О.А. Лекманов. — Томск: Водолей, 2000. — 704 с.

3. [Луков, Вл.А. Литература: теоретические основания исследования](#) / Вл.А. Луков // [Знание. Понимание. Умение](#). — 2005. — № 2. — С. 136-140.

4. Назаров, А.Н. Литературная критика как составная часть литературоведения / А.Н. Назаров // Современная филология: материалы Междунар. науч. конф. (г. Уфа, апрель 2011 г.). — Уфа: Лето, 2011. — С. 23-27.

5. Риторические основы журналистики. Работа над жанрами газеты: Учебное пособие / З.С. Смелкова [и др.]; под общ. ред. З.С. Смелковой. — М.: Флинта: Наука, 2002. — 320 с.

6. Тертычный, А.А. Жанры периодической печати. — 3-е издание, исправленное и дополненное / А.А. Тертычный. — М.: Аспект-Пресс, 2006. — 310 с.

7. Шестакова, Э.Г. [Социальность в структуре современного литературоведения](#) / Э.Г. Шестакова // Питання літературознавства. — 2013. — № 88. — С. 234–257.

Я.І. Місцюкевіч (Мінск, Беларусь)

ЭКСПРЭСІЎНЫЯ СІНТАКСІЧНЫЯ СРОДКІ Ў БЕЛАРУСКАМОЎНЫХ ГАЗЕТНЫХ КРЫТЫЧНЫХ АРТКУЛАХ

Частка вучоных адносiць крытыку да адной с састаўных частак лiтаратуразнаўства (А.Н. Назараў), iншыя лiчаць, што трэба размяжоўваць лiтаратурную крытыку i лiтаратуразнаўства ў асобныя галiны (А.А. Лекманаў, В.І. Бурсаў). Таму газетны крытычны артыкул – гэта асобны жанр публiцыстыкi, якi аб’ядноўвае ў сабе i журналістыку, i лiтаратуразнаўства i мастацкае слова. Менавіта сiнтэтычнасць – асноўная рыса такога артыкула. Адсюль паўстаюць пытаннi рознага кшталту: Цi можна разглядаць крытычны артыкул як каментар да мастацкага твора? Цi з’яўляецца ў ей галоўным: прыкметы мастацкага цi навуковага стылю? На нашу думку, у аналізе газетнага крытычнага артыкула асноўным з’яўляецца сiстэмны падыход: моўныя асаблiвасцi такога жанру трэба разглядаць ва ўсiх аспетах: лексiка, фразеалогiя, словаўтварэнне, марфалогiя i сintaxiс.

Мэта дадзенага артыкула – прааналiзаваць экспрэсiўныя сintaxiсiчныя сродкi, якiмi карыстаюцца аўтары пры напiсаннi крытычных артыкулаў. Асноўная задача крытычнага артыкула – гэта аналіз твора цi ўвогуле творчасцi пэўнага паэта цi пiсьменнiка, з мэтай павялiчыць ступень яе разумення чытачамi, але крытык не толькi разбiрае i растлумачвае твор, а i далучае чытача да працэса сумеснага асэнсавання на новым узроўнi. Менавіта гэтай мэце падпарадкавана выкарыстанне тых, цi iншых моўных сродкаў.

Часта ацэнка i пэўная ступень эмацыйнасцi праяўляецца ўжо ў загалюўках крытычных артыкулаў, дасягаецца яна з дапамогай такiх сintaxiсiчных сродкаў як **умаўчанне** (15 адсоткаў загалюўкаў): [«Мой жораў з выраю не вернецца нiколі...»](#) (ЛiМ, 19.07.2016 г.) [Ты пройдзеш, а гэта застанеца...](#) (ЛiМ, 23.02.2017 г.); **антытэза** (10 адсоткаў загалюўкаў): [Аскепкi мiнулага ў лiстэрку сучаснасцi](#) (ЛiМ, 05.03.2017 г.) [Нацыянальнае i асабiстае](#) (ЛiМ, 27.02.2017 г.).

Гэтыя экспрэсiўныя сintaxiсiчныя сродкi таксама распаўсюджаныя i ў тэкстах артыкулаў: *Ад такога юнака варта было чакаць вялiкага плёну...; Цiкава, што адкрывае кнiгу аўтабiяграфiчны нарыс... на 20 старонак* (ЛiМ, 29.03.2017 г.); *Пэўны час наша грамадства iшло па законах, якiя ў многiм дыктавалiся не эвалюцыйным развiццём, а партыйнай iдэалогiяй;*

Асэнсаванне — праца дзесяцігоддзяў, а не месяцаў ці гадоў (ЛіМ, 28.03.2017 г.).

Как выдзеліць ці падкрэсліць галоўнае, прыцягнуць увагу, аўтары крытычных артыкулаў выкарыстоўваюць **інверсію**: *А пачынаў Міхась Башлакоў з тонкіх, лірычных накідаў, дзе чалавек і прырода — непадзельнае цэлае. Юны, васямнаццацігадовы паэт ашчадна ставіўся да слова; Небанальным робіць гэты верш недамоўленасць, стан героя, які не выказваецца наўпрост, але рэтранслюецца праз інтанацыю верша* (ЛіМ, 29.03.2017 г.). З мэтай павелічэння эмацыйнага напружання аўтары выкарыстоўваюць **градацыю**: *Так, Этгар Керэт не хавае сваіх сумненняў, страху, разгубленасці перад абставінамі, выстаўляе іх на пацеху чытачу, тым самым падбадзёрваючы яго і сябе* (ЛіМ, 05.06.2016 г.)

Пытальныя сказы ствараюць атмасферу дыялогу, бяседы, іх выкарыстанне часта разлічана на стварэнне эфекта прысутнасці. Найбольш папулярнымі з'яўляюцца **пытальна-адказныя канструкцыі** (*Чаму наша літаратура сёння вось такая, якая ёсць, прырэчана, недзе разгубленая, не здольная быццам на машабны твор? Ды толькі таму, што само грамадства пакуль не ўяўляе з сябе цэльны канцэптуалізм, не мае выразнай агульнай ідэі яднання...* (ЛіМ, 28.03.2017 г.); *Што так прыцягвае чытача да прозы Керэта? Адразу ж хочацца сказаць — гумар* (ЛіМ, 05.06.2016 г.)) і **серыі пытанняў**, якія стаяць запар (*Чаму не хапіла? Чаму наша літаратура не сцверджаная да канца? Хто і як, чым вызначае гэтае сцверджанне? Што мае на ўвазе аўтар пад «мясам»?* (ЛіМ, 28.03.2017 г.)).

Папулярнай з'яўляецца з'ява стылістычнай канвергенцыі, якая заснавана на сумяшчэнні **паўтора і ўмаўчання** (*Сцверджанне літаратуры — гэта не адно нобелеўскія фанфары.. І зусім не нобелеўскія фанфары* (ЛіМ, 28.03.2017 г.)) ці **паўтора і антытэзы** (*Вайна ў мінулым сям'і (айцец Этгара разам з бацькамі падчас Вялікай Айчыннай хаваўся ў зямлянцы пад Баранавічамі; маці Этгара жыла ў Варшаўскім гета). Вайна ў цяперашнім: Этгар спрачаецца з жонкай, ці пойдзе іх сын у далёкай будучыні ў войска* (ЛіМ, 05.06.2016 г.)).

Амаль у кожным крытычным артыкуле сутракаюцца **рытарычныя пытанні** (*Этгар таксама гэтага не хоча; але хто стане абараняць краіну?..* (ЛіМ, 05.06.2016 г.); *Цікава: калі гэтая зброя прытупіцца, што прыйдзе ёй на змену?..* (ЛіМ, 02.08.2016 г.)) і **рытарычныя воклічы** (*Як часта ў старым будынку Нацыянальнай бібліятэкі, у беларускай зале, можна было яе сустрэць!* (ЛіМ, 09.07.2016 г.)), з дапамогай якіх выказаная думка падкрэсліваецца і выдзяляецца сярод іншых.

Такім чынам, мы бачым, што крытычныя артыкулы газеты “ЛіМ” маюць высокі ўзровень ацэначнасці і экспрэсіўнасці, яны насычаныя стылістычнымі сінтаксічнымі сродкамі, сярод якіх антытэзы, умаўчання, паўторы, інверсіі, пытальна-адказная канструкцыя, серыі пытальных сказаў, рытарычныя воклічы і пытанні, градацыя. З дапамогай гэтых сродкаў аўтары надаюць мове сваіх артыкулаў аргументаванасць, эмацыйнасць і пераканаўчасць.

1. Бурсов, В.И. Критика как литература / В.И. Бурсов. — Лениздат, 1976. — 320 с.
2. Лекманов, О.А. Книга об акмеизме и другие работы / О.А. Лекманов. — Томск: Водолей, 2000. — 704 с.
3. [Луков, Вл.А. Литература: теоретические основания исследования](#) / Вл.А. Луков // [Знание. Понимание. Умение](#). — 2005. — № 2. — С. 136-140.
4. Назаров, А.Н. Литературная критика как составная часть литературоведения / А.Н. Назаров // Современная филология: материалы Междунар. науч. конф. (г. Уфа, апрель 2011 г.). — Уфа: Лето, 2011. — С. 23-27.
5. Риторические основы журналистики. Работа над жанрами газеты: Учебное пособие / З.С. Смелкова [и др.]; под общ. ред. З.С. Смелковой. — М.: Флинта: Наука, 2002. — 320 с.
6. Тертычный, А.А. Жанры периодической печати. — 3-е издание, исправленное и дополненное / А.А. Тертычный. — М.: Аспект-Пресс, 2006. — 310 с.
7. Шестакова, Э.Г. [Социальность в структуре современного литературоведения](#) / Э.Г. Шестакова // Питання літературознавства. — 2013. — № 88. — С. 234–257.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ